

ПРАВА ДЕТЕТА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ – ИЗАЗОВИ И СТАНДАРДИ ЗАШТИТЕ

Апстракт: Предмет рада је остваривање и заштита права детета у дигиталном окружењу. У раду аутор указује на то да деца у дигиталном окружењу уживају иста она права која су им гарантована у реалном окружењу, и указује на шансе које дигитално окружење пружа деци, као и на ризике са којима су скопчане активности које на интернету предузимају деца. Аутор инсистира да сва деца имају право на приступ дигиталном окружењу под једнаким условима и даје посебан осврт на појаву под именом „sharenting” која се односи на децу али која представља понашање родитеља.

Кључне речи: права детета, дигитално окружење, шансе, ризици, „sharenting”.

1. Увод

Права детета као посебан корпус права која се разликују од људских права уопште последица су опште претпоставке да су одрасле особе зреле, док деца то нису, односно да дете још увек није у потпуности сазрела особа (Вучковић Шаховић, Петрушић, 2015: 20) Заправо, када говоримо о правима детета, имамо у виду да су деца људска бића која због суштинске потребе за заштитом и старањем уживају унеколико специфичан положај. Из наведеног произлази да су права детета по својој природи људска права која деца уживају саобразно свом узрасту и развојној зрелости.² Каталог права детета, заједно са дефиницијом детета, даје Конвенција о правима

¹ljubicamihajlovic90@gmail.com

²Чувена је латинска изрека да је свако дефинисање опасно (лат. *Omnia definitio periculossa est.*), док се у литератури често цитира дефиниција права детета коју је дала ауторка Хилари Родам, према којој права детета заправо представљају *слоган у потрази за дефиницијом* (Врањешевић, 2012: 47).

детета, као најзначајнији документ у области права детета и нека врста „устава дечијих права“.³

Чињеница је да у тренутку формулисања коначног текста КПД, као међународноправног документа, редактори нису имали у виду да ће дете остваривати своја права и уживати њихову заштиту у дигиталном окружењу.⁴ Међутим, развој информационо-комуникационих технологија довео је до настанка нових околности које су саставни део дечије свакодневице, услед којих су се појавила бројна питања у овој области, како за децу тако и за одрасле.⁵ Иако интернет, односно дигиталне технологије уопште, првобитно нису били дизајнирани на начин да буду намењени деци, нити су научници који су их изумели на уму имали децу, данас деца различитих узраста користе дигиталне технологије, дигитално окружење је постало средина у којој деца расту, развијају се, играју се, друже се и уче.⁶ Заправо,

³Чл. 1 Конвенције о правима детета дете дефинише као свако људско биће узраста до осамнаест година, уколико законом поједине државе уговорнице није другачије прописано. У даљем тексту КПД.

⁴Интересантно је да је *world wide web* развијен исте године када је усвојена и КПД, односно 1989. године, од стране британског научника *Tim Berners-Lee*-ја док је радио у Церну. Ова мрежа првобитно је била развијена како би се задовољила потреба за аутоматском разменом информација међу научницима на универзитетима и институтима широм света. Наведено према подацима са сајта <https://home.cern/science/computing/birth-web/short-history-web>, приступљено 06. 06. 2022. године.

⁵Питања која се постављају су примера ради: да ли родитељи могу да проверавају мејлове своје деце; да ли треба забранити употребу паметних телефона у школама; да ли родитељи треба/смеју да деле фотографије своје деце на друштвеним мрежама; да ли родитељи смеју да користе мобилне апликације за праћење своје деце; да ли школе/вртићи смеју да постављају слике ученика на званичне Фејсбук профиле без сагласности родитеља; да ли компаније смеју да користе технологије за препознавање лица у односу на децу итд. Свим овим питањима која се односе на права детета у дигиталном окружењу бавили су се аутори курса под називом *Children's Rights – Key Challenges*, који је постављен као онлајн курс на *HELP* платформи која је формирана под окриљем Савета Европе, као вид неформалног образовања у области људских права за правнике. Доступно на <https://help.elearning.ext.coe.int/>, приступљено 26. 05. 2022. године.

⁶Према истраживању спроведеном над 25.101 дететом узраста 9–16 година у 19 европских држава, у периоду од јесени 2017. до лета 2019. године, од стране националних тимова организације под називом *EU Kids Online network*, паметни телефони су деци свакодневно у рукама, што подразумева да деца свакодневно имају приступ интернету било где се налазила. Према резултату овог истраживања 65% деце у Француској свакодневно приступа интернету на овај начин, док у Литванији, примера ради, то чини чак 89% деце. У 11 држава (Хрватска, Чешка, Немачка, Естонија, Италија, Литванија, Норвешка, Пољска, Румунија и Србија) преко 80% деце свакодневно користи паметне телефоне како би одлазили на интернет. У поређењу са истраживањем из 2010. године, када је овај проценат деце био у размаку од 2% у Румунији до највише 31% у Норвешкој.

живот савременог детета у једном тренутку је захваљујући развоју дигиталних технологија унеколико отишао испред постојеће међународноправне регулативе, и јавила се потреба за новим сагледавањем права детета које ће узети у обзир дигитално окружење као простор у којем се одвијају разнородне активности деце.⁷

Поставило се питање да ли деца уживају своја права и у дигиталном окружењу, на који начин су активности деце у дигиталном окружењу унапредиле њихову свакодневицу, које су шансе за развој деце које је развој информационо-комуникацијских мрежа донео, као и питање који су нови ризици за децу у дигиталном окружењу – што су теме које су препознате као важне у области остваривања и заштите права детета на националном и међународном нивоу.

У овом раду користићемо дефиницију појма дигитално окружење коју је имао у виду Комитет министара Савета Европе када је 2. јула 2018. године донео Препоруку (2018)⁷ о смерницама државама чланицама за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу (енг. *Recommendation CM/Rec (2018)7 of the Committee of Ministers to member*

Доступно у Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online*. Већина деце у Србији (86%) користи интернет свакодневно. Две трећине, односно 65% најмлађе деце (9–10 година), као и 98% најстаријих испитаника (15 до 17 година), приступа интернету свакодневно преко паметних телефона. Деца често проводе време на интернету без одговарајућег родитељског надзора. У просеку, деца на интернету проводе више од три сата дневно (4,5 сати у популацији од 15 до 17 година). Интернет се углавном користи за забаву и комуницирање са пријатељима и породицом, за видео-игре и друштвене мреже. Интернет деца ређе користе за домаће задатке и у школске сврхе. Готово половина деце узраста од 9 до 12 година не зна како да промени подешавања приватности на друштвеним мрежама, али већина старије деце зна како то да учини. 74% испитаника наводи да има профил на друштвеној мрежи или на сајту за играње игрица. Нешто мање од половине (41%) деце узраста 9–10 година каже да има профил на некој платформи, као и 72% деце узраста 11–12 година, иако је старосна граница за употребу истих обично 13 година. 16% испитаника је навело да је искусило вршњачко насиље на интернету, а 15% је насиље искусило лицем у лице. Свако треће дете је искусило нешто што га је узнемирило на интернету у протеклих годину дана. Доступно на <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/participating-countries/national-languages/serbia>, приступљено 25. 05. 2022. године.

⁷ Ову чињеницу можда је на најједноставнији и најадекватнији начин описала дванаестогодишња девојчица реченицом: „Технологија је веома важна и наставиће то да буде у будућности... Свет се помера напред, и ми морамо ићи у истом смеру”. Ова реченица наведена је „дечијом” верзији Општег коментара бр. 25 (2021) Комитета за права детета, у документу под називом „Нашим речима – права детета у дигиталном свету” (енг. *In our own words – children’s rights in the digital world*).

States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment), а према којој дигитално окружење обухвата информационе и комуникационе технологије, укључујући интернет, мобилне и повезане технологије и уређаје, као и дигиталне мреже, базе података, садржаја и услуге.⁸

2. Права детета у дигиталном окружењу

Захваљујући развоју дигиталних технологија постало је очигледно да данас живимо у дигиталном свету,⁹ у коме трећину корисника интернета представљају деца.¹⁰ У литератури се указује да савремена деца јесу тзв. „дигитални урођеници” који заправо и не знају како је изгледао свет пре развоја дигиталних технологија.¹¹ Оно што је постало неопходно јесте да се изричито каже да деца у дигиталном окружењу, када су *online*, уживају иста права која имају у реалном *offline* свету.¹²

Пред Комитетом за права детета током 2014. године одржани су дани опште дискусије на тему „Дигитални медији и права детета”. Том приликом проф. *Livingstone* је закључила да је важно да сви актери у дигиталном окружењу буду свесни да ће оно што се дешава *offline* имати последице

⁸ *Recommendation CM/Rec (2018)7 of the Committee of Ministers to Member States on Guidelines to Respect, Protect and Fulfil the Rights of the Child in the Digital Environment*, стр. 4.

⁹ У 2021. годину 87,7% становника су корисници интернета, док у читавом свету 58,8% становништва је користило интернет. Приступ интернету у Републици Србији у 2021. години имало је 73,4% становништва. Доступно на <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>, приступ 18. 05. 2022. године.

¹⁰ Деца у дигиталном свету, УНИЦЕФ, 2017, стр. 3. Више о заступљености примене интернета међу децом види у Кузмановић Д., Златаровић В., Анђелковић Н., Жунић Цицварић Ј., Деца у дигиталном добу, Ужички центар за права детета, 2019, стр. 12 и даље.

¹¹ Говорећи о различитим „генерацијама”, већина аутора говори о беби бум генерацији (рођени између 1946. и 1964), генерацији икс (рођени између 1965. и 1980), генерацији ипсилон или миленијалцима (рођени између 1981. и 1995), генерацији зед (рођени између 1996. и 2010). Иако су већ припадници генерације зед карактерисани као дигитални урођеници, поједини аутори тврде да можемо говорити о новој генерацији дигиталних урођеника, тзв. генерацији алфа или о *screenagers*-има, који су рођени после 2010. године. Према овим ауторима, припадници нове генерације алфа упркос чињеници да су рођени у ери најинтензивнијег дигиталног развоја више су конзументи, а у много мањој мери су креатори дигиталног садржаја. Више у *Drugaš M., Screenagers or „Screamagers”? Current Perspectives on Generation Alpha, Psychological Thought. 2022, Vol. 15 Issue 1, p1-11. 11p.*

¹² *Recommendation CM/Rec (2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment*, стр. 3.

online, и обрнуто; док је професор *LaRue* навео да информационо-комуникационе технологије нису ни добре ни лоше из перспективе људских права – већ да оне доприносе или штете у зависности од тога како се користе. Стога циљ није ограничавање или онемогућавање приступа интернету деци, већ спречавање повреде и оснаживање деце, јер једино у тим ситуацијама могу остварити своју партиципацију у пуном обиму и бити безбедни на мрежи.¹³

Приликом формулисања текста Стратегије за права детета за период од 2016. до 2021. године, Савет Европе је априла 2016. године у Софији, као једну од пет приоритетних области означио област права детета у дигиталном окружењу.¹⁴ У оквиру овог документа препознато је да је интернет постао саставни део дечијег живота, да деца имају право да уче, играју се и комуницирају *online* и да буду заштићена од малтретирања, говора мржње, радикализма, сексуалне злоупотребе и других ризика тзв. тамне мреже (енг. *dark net*), као и да је кључни изазов са којим се све државе чланице Савета Европе суочавају да снабдеју децу практичним знањима како да буду на интернету и да на њему остану безбедна.¹⁵

У наведеној Стратегији за права детета наводи се да је примена информационо-комуникационих технологија додала нову димензију права детета на образовање. Како би се промовисала креативна, критички настројена и безбедна употреба интернета, Савет Европе је лансирао паневропски пројекат о дигиталном грађанском образовању (енг. *a pan-European project on digital citizenship education*), заснован на достигнућима програма о образовању за демократско друштво и образовању о људским правима (енг. *Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*).¹⁶

У Стратегији за права детета Савета Европе констатовано је да се интернет и друштвене мреже широко користе за заговарање говора мржње, радикализма и тероризма међу младим људима, па је Савет Европе као одговор на ове појаве предвидео да настави са кампањом против говора мржње и инвестирањем у сет мера у области образовања и интернета

¹³ Committee on the Rights of the Child, Report of the 2014 Day of General Discussion „Digital Media and Children’s Rights”.

¹⁴ Енг. *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016–2021)*.

¹⁵ Наведено према Council of Europe Strategy for the Rights of the Child 2016–2021 In a nutshell, 2016, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680644297>, приступ 18. 05. 2022. године.

¹⁶ Наведено према Council of Europe Strategy for the Rights of the Child 2016–2021 In a nutshell, 2016, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680644297>, приступ 18. 05. 2022. године.

које је поставио у Акционом плану „Борба против насилног екстремизма и радикализма који води ка тероризму”, усвојеном од стране Комитета министара Савета Европе 19. маја 2015. године.¹⁷

Комитет министара Савета Европе у својој Препоруци (2018)7 о смерницама државама чланицама за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу указао је да је дигитално окружење комплексна појава која је подложна брзим променама, и која редефинише животе деце на много начина, резултирајући приликама за њих, али и ризицима по њихову добробит и уживање права која имају као људска бића; као и имајући у виду да информационе и комуникационе технологије представљају значајно оруђе за образовање, социјализацију и инклузију деце, као и средство њиховог изражавања, док истовремено њихово коришћење генерише ризике укључујући насиље, експлоатацију и злоупотребу.¹⁸

Један од најзначајнијих докумената у овој области јесте Општи коментар бр. 25 (2021) о правима детета у вези са дигиталним окружењем у коме је Комитет за права детета вршећи своју интерпретативну функцију објаснио на који начин стране уговорнице треба да имплементирају КПД у вези са дигиталним окружењем, имајући у виду могућности, ризике и изазове у области остваривања и заштите права детета у дигиталном окружењу.¹⁹

¹⁷ Наведено према Council of Europe Strategy for the Rights of the Child 2016–2021 In a nutshell, 2016, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680644297>, приступ 18. 05. 2022. године.

¹⁸ Савет Европе је 2. јула 2018. године донео Препоруку (2018)7 о смерницама државама чланицама за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу (енг. *Recommendation CM/Rec (2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment*), стр. 4.

¹⁹ *General Comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment*). Комитет за права детета формирао је експертску групу са задатком да формулише текст Општег протокола посвећеног правима детета у дигиталном окружењу, под називом *5Rights Foundation*. Радом групе руководила је проф. *Sonia Livingstone* из Лондонске школе за економију и политичке науке (енг. *London School of Economics and Political Science*), са подацима који потичу од бројних консултација са државама уговорницама, експертима из области дигиталних технологија и права детета, као и других заинтересованих страна. Кључни учесници била су и деца из различитих делова света која су кроз читав процес била консултована у погледу садржине општег коментара. Наведено према *Our Rights in a Digital World – A snapshot of children's views from around the world*, где се могу наћи ставови деце о правима детета у дигиталном окружењу, доступно online на <https://5rightsfoundation.com/uploads/Our%20Rights%20in%20a%20Digital%20World.pdf>, приступ 17. 05. 2022. године. У оквиру напомена са објашњењима у вези са доношењем Општег коментара бр. 25 (2021) (доступно онлајн на https://5rightsfoundation.com/uploads/ExplanatoryNotes_UNCRGC25.pdf). У овом документу наводи се да је приликом формулисања текста општег коментара

Према ставовима редактора овог коментара, четири основна принципа на којима се заснива КПД (принцип недискриминације, најбољег интереса детета, права детета на живот, опстанак и развој и поштовање мишљења детета), односе се и на права детета у дигиталном окружењу. С тим у вези, обавеза је држава уговорница КПД да осигурају да сва деца имају једнак и ефикасан приступ дигиталном окружењу на сигуран начин; да осигурају да у свим активностима у вези са обезбеђивањем, уређивањем, дизајнирањем, управљањем и употребом дигиталног окружења најбољи интерес детета буде првенствено узет у обзир. Такође, редактори Општег коментара су препознали да могућности које пружа дигитално окружење играју све пресуднију улогу у развоју деце и могу бити од виталног значаја за живот и опстанак деце, посебно у кризним ситуацијама. Са друге стране, наводи се да су и сама деца препознала да им дигитално окружење пружа кључне могућности да се њихови гласови чују у питањима која их се тичу (Параграфи 7–18).

Поред Савета Европе, значајна је легислативна активност усмерена на област права детета у дигиталном окружењу, која се одвијала под окриљем Европске уније. Наиме, Европска комисија је 11. маја 2022. године усвојила новирану Европску стратегију за бољи интернет за децу (*European strategy for a Better Internet for Kids – BIK+*),²⁰ како би се побољшали дигитални сервиси који одговарају дечијем узрасту и како би се осигурало да свако дете буде заштићено, оснажено и поштовано на интернету. Ова стратегија постављена је на три кључна стуба: 1. безбедно искуство у дигиталном окружењу, 2. оснаживање деце у дигиталном окружењу како би деца стекла неопходне вештине и компетенције како би доносила информисане изборе и изражавала се у дигиталном окружењу на безбедан и одговоран начин и 3. активна партиципација деце на интернету (нпр. оснаживањем деце да поучавају другу децу о ризицима на интернету).²¹

Република Србија као држава која је ратификовала КПД, чланица Савета Европе и држава кандидат за чланство у Европској унији, има обавезу праћења и поштовања свих наведених међународноправних докумената који се односе на права детета у дигиталном окружењу, као и да извештава Комитет за права детета о процесу спровођења одредби Општег ко-

консултовано више од 1000 деце и рефлексije њихових ставова могу се наћи у самом тексту општег коментара.

²⁰ Доступно на <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/strategy-better-internet-kids>, приступ 26. 05. 2022. године.

²¹ Више на https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2825, приступ 23. 05. 2022. године.

ментара бр. 25(2021) о правима детета у дигиталном окружењу.²² Праћење трендова у Европи и свету у овој области истовремено је и целисходно, јер активност на овом пољу није као таква себи циљ, већ је суштински циљ да се права детета у дигиталном окружењу поштују и штите, као и да деца у дигиталном окружењу буду и остану безбедна, истовремено користећи потенцијале дигиталног окружења у пуном обиму. У овом делу рада указујемо на уредбу Владе Републике Србије, донету фебруара 2020. године, о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија, којом су мере за безбедност и заштиту деце на интернету препознате као активности од јавног значаја.

3. Дигитално окружење као извор нових могућности за децу

Комитет министара Савета Европе препознао је да је приступ дигиталном окружењу важан за остваривање права детета и његових основних слобода, за дечију инклузију, образовање, партиципацију и одржавање породичних и друштвених веза. Препознато је да у ситуацијама када деца немају приступ дигиталном окружењу или је овај приступ ограничен као резултат лоше повезаности, њихова способност да врше своја права у пуном обиму може бити угрожена. Стога је одговорност државе осигурање да сва деца имају одговарајући, сигуран и приступачан приступ уређајима, повезаност, услуге и садржај који је нарочито намењен деци, као и да у највећој могућој мери у наменским јавним просторима предузме мере да обезбеди бесплатан приступ дигиталном окружењу.²³

У последње време се јасно инсистира на томе да свако дете заслужије да се развија у сигурном дигиталном окружењу и да у пуном обиму користи могућности за развој које дигитално окружење пружа.²⁴ Деца која немају приступ интернету ускраћена су за ресурсе за учење и развој, што може довести до лошијег успеха у школи, лошије социјализације деце, као и проблема са менталним здрављем.²⁵ С тим у вези, као један од најзначајнијих

²² Више на <https://cpd.org.rs/povodom-usvajanja-opsteg-komentara-br-25-komiteta-za-prava-deteta-un-o-pravima-deteta-u-vezi-sa-digitalnim-okruzenjem/>, приступ 10. 06. 2022. године.

²³ Овај став Комитет министара Савета Европе изричито је изнео у Препоруци (2018)7 о смерницама државама чланицама за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу.

²⁴ Комуникација Комисије Европском парламенту, Савету, Европском социјалном савету и Комитету региона, под називом Дигитална деценија за децу и младе: нова Европска стратегија за бољи интернет за децу (ВІК+), стр. 1.

²⁵ Примећено је да се променио начин на који деца користе дигиталне технологије,

појмова у области остваривања права детета у дигиталном окружењу, конципира се појам дигиталне писмености. Комитет за права детета дигиталну писменост дефинише као способност да се користе информације и комуникационе технологије да се садржај пронађе, процени и креира, као и да се комуницира у дигиталном окружењу.²⁶ Дигиталну писменост карактерише поседовање техничких знања и вештина (тзв. „хардверске вештине”), али и поседовање сложенијих когнитивних вештина (решавање проблема у дигиталном окружењу, критичко промишљање, креативност, сарадња, етичко и безбедно коришћење технологије, итд.) (Кузмановић, Златаровић, Анђелковић, Жунић Цицварић, 2019: 19).²⁷ Задатак је држава које су ратификовале КПД да промовишу развој дигиталне писмености код деце, како би развила компетенције и способности да у пуном обиму користе ресурсе доступне у дигиталном окружењу. Мишљења смо да се реализовање овог циља на најбољи начин може остваривати укључивањем програма за постизање дигиталне писмености у образовне програме деце од најранијег узраста.²⁸

као и да савремени уређаји деци омогућавају интеракције, комуникацију, игру и дељење садржаја са другима, често без родитељског надзора. Према резултатима истраживања *EU Kids Online* из 2020. године, већина деце се паметним телефонима користи свакодневно, а време које деца проводе на интернету се удвостручило. Такође, узраст када деца почињу да користе интернет је све нижи. *Idem*, стр. 5. У појединим радовима је став о интернету као извору нових могућности и сазнања за децу доведен у питање тиме што је доведена у питање веродостојност, тј. поузданост података који се на интернету налазе. Аутор *Marius Drugaș* наводи да ове податке карактерише то да се деле брзо, да постоји потреба да одговори на питања буду кратки, да при томе савремене генерације деце имају потребу за брзом повратном информацијом, као и да су склона томе да више различитих активности обављају одједном, што су све препреке развоју критичког размишљања код деце које захтева време, пажњу и заинтересованост за детаље. Интензивна употреба дигиталних технологија према овом аутору довела је до проблема у односима које деца развијају међусобно или са одраслима, као и до тога да су мање развијене вештине комуникације код деце. *Screenagers or „Screamagers”? Current Perspectives on Generation Alpha*, Marius Drugaș, *Psychological Thought*. 2022, Vol. 15 Issue 1, p1-11. 11p. DOI: 10.37708/psyc.v15i1.732.

²⁶ Слични појмови су „медијска писменост”, „информациона писменост” или „медијска и информациона писменост”. Наведено према глосаријуму појмова уз Општи коментар бр. 25 (2021) Комитета за права детета.

²⁷ Више о појму дигиталне писмености у *Digital Literacy 21st Century Competences for Our Age The Building Blocks of Digital Literacy: From Enhancement to Transformation*, April 2015, Department of eLearning, доступно на <https://education.gov.mt/en/elearning/Documents/Green%20Paper%20Digital%20Literacy%20v6.pdf>, приступ 19. 05. 2022. године.

²⁸ Иако питање дигиталне писмености одраслих превазилази оквире овог рада, развој дигиталне писмености значајан је за одрасле – родитеље, наставнике, као и

Потенцијали које дигитално окружење пружа у области развоја деце, као и њиховог образовања до пуног изражаја су дошли за време пандемије изазване вирусом ковид 19.²⁹ У периоду пандемије 1,6 милијарди деце је престало да иде у школе и започео је процес учења од куће који је укључивао примену дигиталних технологија.³⁰ На овај начин, у први план се јавило питање потребе једнаког приступа дигиталним технологијама и интернету за сву децу.

С тим у вези, ми више не можемо говорити искључиво о правима деце која се гарантују, остварују и штите у дигиталном окружењу, већ говоримо о праву деце на дигитално окружење као саставни део дечије свакодневице.³¹ Инсистирање на конципирању права на приступ интернету и дигитално окружење као посебног права детета, по нашем мишљењу не може се подвести под дискурс о тзв. инфлацији права детета, о чему говори ауторка *Laura Lundy*.³²

4. Ризици у дигиталном окружењу и права детета

Дигитално окружење је постало део свакодневног живота деце.³³ Упркос за све оне које раде са децом и за децу.

²⁹ Пандемија изазвана вирусом ковид 19 проглашена је у свету 11. марта 2020. године од стране Светске здравствене организације.

³⁰ Наведено према <https://www.weforum.org/agenda/2020/12/covid19-education-innovation-outcomes/>, приступ 01. 06. 2022. године.

³¹ Према једном од спроведених истраживања, деца приступ интернету конципирају као своје право, при чему су се истовремено многа од деце која су учествовала у истраживању изјаснила да су суочена са немогућношћу, односно са ограниченом могућношћу приступа интернету. Наведено према *Our Rights in a Digital World – A snapshot of children's views from around the world*, стр. 10, доступно на <https://5rightsfoundation.com/uploads/Our%20Rights%20in%20a%20Digital%20World.pdf>, приступ 17. 05. 2022. године.

³² У вебинару под називом „Разумевање добробити деце у дигиталном свету” (енг. *Understanding Children's Well-being in a Digital World*) ауторка *Laura Lundy* тврди да закони у области људских права представљају компромис до кога се дошло на основу политичког преговарања од стране држава, за државе и у коначном говоре о одговорности државе. Поставља питање разводњавања и/или инфлације људских права детета, тврдећи да нпр. право детета да буде вољено о коме се говори у литератури, не постоји. Вебинар доступан на <https://www.facebook.com/LSEMediaAndCommunications/videos/258049038639720>, приступ 23. 05. 2022. године.

³³ Свакодневна употреба интернета условила је да се као проблем јави питање прекомерне употребе интернета од стране деце. С тим у вези у литератури има тврдњи да превише времена проведеног на интернету може да негативно утиче на неколико аспеката живота младих људи, и да води лошијим резултатима у школи, повећању тензије у породици, напуштању дотадашњих хобија, психолошким проблемима као што

чињеници да активности деце у дигиталном окружењу пружају велики број шанси да се деца образују, да изнесу свој став, да се повезују и да комуницирају са својим рођацима и пријатељима, ове активности су скопчане са бројним ризицима за децу.³⁴ Ауторка *Elisabeth Staksrud* ризик за децу на интернету дефинише као могућност наступања губитка или повреде, као нешто што представља хазард, односно извор опасности. Оно што, према ставу ауторке, у конкретном случају представља хазард јесте коришћење интернета од стране деце, те ауторка поставља питање ко заправо стоји у ризику да ће претрпети губитак или повреду – да ли су то деца, родитељи или друштво у целини (*Staksrud, 2013: 51*)?

С тим у вези, јасан је став да деца имају право да буду заштићена од свих ризика, односно различитих видова насиља у дигиталном окружењу,³⁵ између осталог од тзв. ризика контакта (енг. *contact risk*), ризика садржаја (енг. *content risk*), ризика у вези са понашањем (енг. *conduct risk*), ризика у вези са здрављем (енг. *health risk*).³⁶ Ауторка *Elisabeth Staksrud* наводи да ризик у погледу садржаја (енг. *content risk*) постоји у ситуацији када је дете прималац информација на интернету – нпр. ситуације у којима је дете при-

су депресија, анксиозност или ниско самопоуздање, као и здравственим проблемима који се јављају као последица недостатка сна и физичке активности. Више о проблему прекомерне употребе интернета код деце види у Smahel D., Helsper E., Green L., Kalmus V., Blinka L., Ólafsson K., *Excessive internet use among European children*, доступно на <http://eprints.lse.ac.uk/47344/1/Excessive%20internet%20use.pdf>, приступ 25. 05. 2022. године.

³⁴ Иако одрасли користе дигиталне технологије у већем обиму, брига због коришћења дигиталних технологија од стране деце постоји због многих социјалних, биолошких, когнитивних и психолошких промена које карактеришу овај период. Деца пролазе кроз критичне развојне фазе, као што су формулисање идентитета и грађење пријатељстава док су уроњени у дигитално доба. Више види у *How does the time children spend using digital technology impact their mental well-being, social relationships and physical activity? An evidence-focused literature review*, Innocenti Discussion Paper 2017-02, стр. 9, доступно на <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Children-digital-technology-wellbeing.pdf>, приступ 19. 05. 2022. године. О начину на који треба користити интернет постоји велики број приручника. Види нпр. *Guide to Human Rights for Internet Users* – доступно онлајн на <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/guide-to-human-rights-for-internet-users>, приступ 01. 06. 2022. године.

³⁵ Prof. *Amanda Third*, са Института за културу и друштво, Универзитет у Западном Сиднеју, спровела је истраживачки пројекат под називом „Права детета у дигитално доба”, те сматра да постоји потреба за дефиницијом ризика и шанси повезаних са дигиталним окружењем, која је као таква усмерена на дете. Више на https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf, приступ 06. 06. 2022. године.

³⁶ Уз Општи коментар бр. 25 (2021) Комитет за права детета је дао и глосаријум појмова у оквиру кога су дате дефиниције наведених различитих појмовних облика ризика, односно насиља на интернету.

малац информација које представљају рекламни садржај, насиље, говор мржње, порнографски материјал, сексуално узнемиравање, расизам, дискриминацију и сл.; ризик контакта (енг. *contact risk*) постоји када је дете учесник у догађају, односно ситуацији која се дешава на интернету – нпр. ситуације у којима дете бива ухођено, прикупљање личних података које дете објави на интернету, булинг, сусрети са непознатим особама, предаторско понашање и сл.; и ризик у погледу понашања (енг. *conduct risk*) постоји у ситуацијама када дете активно суделује у одређеном непожељном понашању – нпр. коцкање, незаконито „скидање” и чување садржаја, примена насиља према другој деци, креирање и објављивање порнографског материјала и сл. (Staksrud, 2013: 54). Као посебно питање поставља се питање сексуалне експлоатације и злоупотребе деце на интернету.³⁷

Комитет за права детета је препознао и дефинисао различите појаве које представљају ризик по права детета на интернету,³⁸ међу којима су између осталог груминг (енг. *grooming*) – контакт са децом преко интернета који укључује предаторски мотивисане поступке, односно припремне радње чија је намера успостављање комуникације и задобијање поверења детета и као крајњи циљ има физички приступ, односно сексуалну злоупотребу детета; секстинг (енг. *sexting*) – постављање на интернет или слање фотографија, порука или видео-снимака са експлицитним сексуалним садржајем; троловање (енг. *trolling*) – облик узнемиравања на интернету, постављање провокативних неауторизованих коментара на интернет форуме, блогове, имејлинг листе, како би се намерно испровоцирали емотивни одговори и створио раздор међу учесницима у комуникацији, дискредитовале особе које другачије мисле, дискусија учинила непродуктивном; фишинг (енг. *fishing*) – дословно „пецање лозинки”, и један од начина крађе идентитета на интернету у случају када трећа лица посредством лажних али уверљивих имејл или чет порука и интернет страница убеђују жртву да остави своје личне податке (нпр. ПИН кодове, бројеве кредитних картица и сл.).

У том смислу, у литератури је препозната појава под називом „шарентинг” (енг. *sharenting*), који се јавља у виду праксе родитеља да на интернету деле информације (приче и фотографије) о својој деци (Кузмановић, Златаро-

³⁷ Овим питањем бави се Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалне злоупотребе (The Council of Europe Convention on Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse), позната као *Lanzarote* конвенција, коју је ратификовала Република Србија.

³⁸ Глосаријум појмова уз Општи коментар бр. 25 (2021) Комитета за права детета, који је доступан на https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRC_INF_9314_E.pdf,

вић, Анђелковић, Жунић Цицварић, 2019: 34). Иако „шарентинг“ *a priori* није ни добар ни лош, он доводи у питање однос између права родитеља на слободно изражавање и њиховог права на породичан живот, са једне стране, и потребе деце за заштитом права на приватност и заштиту личних података са друге.³⁹ Наиме, у литератури је препознато да родитељи најчешће са најбољом намером, односно у доброј вери, објављују податке о својој деци на интернету – најчешће на различитим друштвеним мрежама и личним блогovima.⁴⁰ Међутим, чињеница је да деца притом немају контролу над подацима који се о њима објављују,⁴¹ као и да је реч о подацима који на интернету остају трајно, могу носити ризик по безбедност детета, а могу бити посрамљујући за децу у будућности.⁴² Са друге стране, наводе

³⁹ Објављивање података о деци на интернету је понашање карактеристично како за мајке, тако и за очеве. У том смислу, у литератури се истичу одређене разлике у понашању у зависности да ли податке о деци објављују очеви или мајке. Примера ради, примећено је да су очеви мање свесни тога ко може да има приступ њиховим профилима на друштвеним мрежама и мање су забринуте за безбедност личних података, а друштвене мреже користе за документовање и архивирање очинства, за учење родитељства и стицање друштвене подршке. Уопште, у литератури се запажа да су мушкарци мање забринуте за заштиту своје приватности. Више у *An exploration of first-time dads' sharenting with social media marketers: implications for children's online privacy*, Fox, Alexa K.; Hoy, Mariea Grubbs; Carter, Alexander E. *Journal of Marketing Theory & Practice*. Jan2022, p1-12. Chats. DOI: 10.1080/10696679.2021.2024441.

⁴⁰ У литератури се указује да родитељи који су данас најчешће одрасли тако што су свој лични живот делили на друштвеним мрежама, често нису свесни целокупног утицаја и потенцијалних последица постављања на друштвеним мрежама личних података о својој деци. Више у *Smart Devices, Smart Decisions? Implications of Parents' Sharenting for Children's Online Privacy: An Investigation of Mothers*, Fox, Alexa K.; Hoy, Mariea Grubbs. *Journal of Public Policy & Marketing*. Oct2019, Vol. 38 Issue 4, p414-432. DOI: 10.1177/0743915619858290

⁴¹ У литератури је дељење или коришћење фотографија деце противно вољи детета препознато као значајна тема, нарочито имајући у виду природу дигиталног окружења и немогућност контроле у дистрибуцији фотографија и података о деци. Подаци објављени на интернету тамо могу остати трајно (проблем постојаности података на интернету) – могу бити складиштени, категорисани, повезани са другим информацијама и често слободно репродуковани без знања и контроле оног ко се налази на фотографијама, односно оног на кога се подаци односе (Bunn, 2021: 335). Препознато је да нежељена дистрибуција слика деце може водити до насиља на интернету (cyberbullying); нижег самопоуздања; осећања постиђености и понижења; слика о детету код других лица може бити формулисана на основу информација које родитељи о њему објављују на интернету. За тинејџере, одлука о томе шта не желе рећи о себи онлајн представља акт заштите свог идентитета и приватности; осећај контроле над животним околностима (Bunn, 2021: 340).

⁴² Према једном истраживању које је спровео Универзитет у Мичигену о начину на који родитељи објављују информације о својој деци на интернету, информације се могу

се и неки позитивни ефекти објављивања података о деци на интернету – да је реч о најранијој социјализацији деце имајући у виду да на овај начин родитељи обезбеђују присуство детета на друштвеним мрежама, на који начин успостављају позитивне везе своје деце са другим људима, укључујући тако подршку чланова породице и пријатеља у свакодневни живот деце (Steinberg, 2017: 855).

Заправо, родитељи би приликом објављивања информација о својој деци на интернету требало да имају на уму да тиме у извесном смислу граде тзв. дигиталну репутацију своје деце, као део опште слике која ће се у јавности од најранијег доба о њима формулисати и утичу на формирање децијег идентитета⁴³ (Kuzmanović et al., 2019: 34). Сматрамо да су родитељи ти који су најпозванији да одлучују о томе које информације о својој деци ће објављивати на интернету, али и да је потребно боље информисати родитеље о потенцијалним ризицима овог њиховог понашања. Такође, у складу са развојним капацитетима и способношћу деце да схвате значај ових чињеница, децу треба консултовати о томе шта желе да о њима буде објављено, односно да ли их неки садржај посрамљује.

5. Закључак

Питање остваривања и заштите права детета у дигиталном окружењу једно је од значајнијих питања у оквиру савременог дискурса о правима детета. Неоспорно је признато да деца у дигиталном окружењу уживају

категоризовати на оне које се односе на одлазак деце на спавање, исхрану, дисциплину, свакодневно старање и теме које се односе на понашање деце. Према овом истраживању, 56% родитеља је објављивало потенцијално посрамљујуће информације о деци, 51% родитеља је објављивало информације које су омогућавале да се идентификује тачна локација детета и 27% учесника се изјаснило да су објављивали потенцијално непримерене фотографије своје деце. У САД 92% двогодишњака је на изврстан начин присутно на интернету; од којих се једна трећина још као новорођенчад појављују на друштвеним мрежама. Када родитељи објављују фотографије своје деце на Фејсбуку у 45,2% случајева објављују и лично име детета, а 6,2% родитеља објављује датум рођења детета. На Инстаграму 63% родитеља објављује лично име свог детета, 27% објављује датум дететовог рођења и 19% родитеља који су учествовали у истраживању објављује обе ове информације. Наведено истраживање доступно у Steinberg B. S., *Sharenting: Children 's Privacy in the Age of Social Media*, University of Florida Levin College of law UF Law Scholarship Repository, стр. 846 и даље.

⁴³ Дигитална репутација (енгл. Digital reputation) према дефиницији Комитета за права детета представља углед који особа има у дигиталном окружењу, а који је изградила својим понашањем у њему и садржајима које поставља или дели (о себи или другима) на интернету. Глосаријум појмова уз Општи коментар бр. 25 (2021) Комитета за права детета.

права која им припадају у реалном свету. Међутим, нормативна активност у овој области последица је чињенице да се од тренутка доношења КПД живот деце изменио, а дигитално окружење је постало део дечије свакодневице иако су се суштински развој информационо-комуникационих технологија и легислативна активност одвијали као два потпуно одвојена и међусобно независна процеса. Иако дигиталне технологије иницијално нису биле намењене деци, дошли смо до тога да се деца широм света свакодневно крећу у различитим дигиталним окружењима. С тим у вези, дигитално окружење постало је један од најзначајнијих ресурса за децу, од чије употребе засноване на поштовању принципа недискриминације у пуном обиму зависи правилан и потпун развој дечије личности, њихов успех у школи, развој личног идентитета, као и дечија социјализација. Као последица свега наведеног, аутори у области права детета конципирају једно потпуно ново право – право детета на приступ дигиталном окружењу, које се по нашем мишљењу етаблирало нарочито у периоду кризе изазване ковид 19 вирусом. На значају активности држава у овој области више пута је у својим извештајима инсистирао и Комитет за права детета, у својим закључним запажањима поводом периодичних извештаја поднетих од стране држава чланица.⁴⁴

Литература

Вучковић Шаховић Н., Петрушић Н., (2015). *Права детета*, Правни факултет у Нишу, Ниш;

⁴⁴Примера ради, у закључним запажањима поводом комбинованог петог и шестог периодичног извештаја Холандије од 9. марта 2022. године, Комитет за права детета је препоручио овој држави уговорници даљи развој регулатива и политика за заштиту права и безбедности деце у дигиталном окружењу, као и да осигура да закони који се односе на приступ информацијама и дигиталном окружењу поштују право деце на приватност, да заштите децу од штетног садржаја и онлајн ризика, као и да обезбеде ефикасне механизме за гоњење учинилаца кривичних дела чак и у ситуацијама са међународном елементом. У закључним запажањима поводом комбинованог петог и шестог периодичног извештаја државе Мадагаскар од 9. марта 2022. године, Комитет за права детета је предложио да држава донесе законе који се односе на приступ информацијама и дигиталном окружењу који на одговарајући начин штите децу од штетних контаката и материјала и онлајн ризика и обезбеде механизме да кривично гоне извршиоце; као и да заштите приватност деце. Такође, види закључна разматрања поводом комбинованог петог и шестог периодичног извештаја државе Пољске. Препоруке Комитета за права детета Швајцарској од 22. октобра 2021. године – развити регулативе за заштиту приватности деце у дигиталном окружењу као и заштита права детета на приватност у сфери приступа информација, као и развој дигиталне писмености код деце. Препорука да се предузму мере за развој дигиталних вештина и дигиталне писмености код деце – закључна разматрања поводом 5. и 6. периодичног извештаја републике Чешке.

Врањешевевић Д. Ј., (2012). *Развојне компетенције и партиципација деце*, Учитељски факултет Универзитета у Београду, Београд.

Деца у дигиталном свету, УНИЦЕФ, 2017, доступно на <https://www.unicef.org/serbia/media/2656/file/Deca%20u%20digitalnom%20svetu.pdf>.

Кузмановић Д., Златаровић В., Анђелковић Н., Жунић Цицварић Ј., (2019). *Деца у дигиталном добу*, Ужички центар за права детета, доступно на https://www.unicef.org/serbia/media/10366/file/Deca_u_digitalnom_dobu.pdf

Конвенција о правима детета, доступно на <https://www.minljmpdd.gov.rs/medjunarodni-ugovori-prava-deteta.php>

Општи коментар бр. 25 (2021) о правима детета у дигиталном окружењу, на енглеском језику доступно на <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation>

Bunn A., (2021). Unwanted Distribution of Children's Images and the Right to Development, *Modern Law Review*. Vol. 84 Issue 2. p.334–370.

Committee on the Rights of the Child, Report of the 2014 Day of General Discussion "Digital Media and Children's Rights". Доступно на https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf

The Council of Europe Convention on Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse.

Digital Literacy 21st Century Competences for Our Age The Building Blocks of Digital Literacy From Enhancement to Transformation April 2015 Department of eLearning, доступно на <https://education.gov.mt/en/elearning/Documents/Green%20Paper%20Digital%20Literacy%20v6.pdf>

Fox A. K., Hoy M. G., Carter A. E. (2022). An exploration of first-time dads' sharenting with social media marketers: implications for children's online privacy, *Journal of Marketing Theory & Practice*. p1–12. 12p. 4 Charts. DOI: 10.1080/10696679.2021.2024441.

Fox A. K., Hoy M. G., (2019). Smart Devices, Smart Decisions? Implications of Parents' Sharenting for Children's Online Privacy: An Investigation of Mothers, *Journal of Public Policy & Marketing*. Vol. 38 Issue 4. p414–432. 19p. 4 Charts. DOI: 10.1177/0743915619858290.

Guide to Human Rights for Internet Users -доступно на <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/guide-to-human-rights-for-internet-users>

How does the time children spend using digital technology impact their mental well-being, social relationships, and physical activity? An evidence-focused literature review, Innocenti Discussion Paper 2017-02, доступно на <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Children-digital-technology-wellbeing.pdf>

Smahel D., Helsper E., Green L., Kalmus V., Lukas B., and Ólafsson K., Excessive internet use among European children, доступно на <http://eprints.lse.ac.uk/47344/1/Excessive%20internet%20use.pdf>

In our own words – children’s rights in the digital world, доступно на https://5rightsfoundation.com/In_Our_Own_Words_Young_Peoples_Version_Online.pdf

Marius D., (2022). Screenagers or “Screamagers”? Current Perspectives on Generation Alpha, Psychological Thought. Vol. 15 Issue 1. p.1–11.

Our Rights in a Digital World – A snapshot of children’s views from around the world, доступно на <https://5rightsfoundation.com/uploads/Our%20Rights%20in%20a%20Digital%20World.pdf>

Recommendation CM/Rec (2018) of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment. Доступно на <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016808b79f7>

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online. Доступно на <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-10Feb2020.pdf>

Staksrud E., (2013). Children in the Online World : Risk, Regulation, Rights. Routledge;

Steinberg S., Sharenting: Children ‘s Privacy in the Age of Social Media, University of Florida Levin College of law UF Law Scholarship Repository. Доступно на <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1796&context=fa cultypub>

Интернет извори:

London School of Economics and Political Science/LSE (2019). Research project: EU Kids online 2020, LSE; <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/participating-countries/national-languages/serbia>, (access 18. 05. 2022).

Internet in Europe StatsInternet User Statistics & 2022 Population for the 53 European countries and regions, 2022, <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>, (access 18. 05. 2022).

Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016-2021), Council of Europe, 2016, <https://www.coe.int/en/web/children/children-s-strategy>, (access 18. 05. 2022).

Council of Europe Strategy for the Rights of the Child 2016-2021 In a nutshell, Council of Europe, 2016, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680644297>, (access 18. 05. 2022).

Explanatory Notes General comment no. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment, 5Rights Foundation, 2021, https://5rightsfoundation.com/uploads/ExplanatoryNotes_UNCRCGC25.pdf, (access 18. 05. 2022).

A European strategy for a better internet for kids (BIK+), European Commission, 2022, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/strategy-better-internet-kids>, (access 18. 05. 2022).

New EU strategy to protect and empower children in the online world, European Commission, 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2825, (access 18. 05. 2022).

Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija Digitalno desetljeće za djecu i mlade: nova Europska strategija za bolji internet za djecu (BIK+), Evropska komisija, 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0212&from=EN>, (access 18. 05. 2022).

General Comment No. 25 (2021) Children's rights in relation to the digital environment Glossary, Committee on the Rights of the Child, 2021, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRC_INF_9314_E.pdf, (access 18. 05. 2022).

WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020, World Health Organization, 2020, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, (access 18. 05. 2022).

COVID-19 put 1.6 billion children out of school. Here's how to upgrade education post-pandemic, Amel Karboul, World Economic Forum, 2021, <https://www.weforum.org/agenda/2020/12/covid19-education-innovation-outcomes/>, (access 18. 05. 2022).

Understanding children's well-being in a digital world, LSE Department

for Media and Communications, 2020, <https://www.facebook.com/LSEMediaAndCommunications/videos/258049038639720>, (access 18. 05. 2022).

Committee on the Rights of the Child Report of the 2014 Day of General Discussion “Digital media and children’s rights” , 2014, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf , (access 18. 05. 2022).

Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Kingdom of the Netherlands, 2022, <https://uhri.ohchr.org/Document/File/980fbefe-2631-4c69-81ce-d3fc0b9ab6d4/DDD37AAA-51CB-4901-A3DE-CC89A94901D4> (access 18. 05. 2022).

Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Madagascar, <https://uhri.ohchr.org/Document/File/a95afd55-9d1a-4270-b5ba-c865220f7246/C7088CFD-0E75-40F8-AAC6-790D1C54A851>, (access 18. 05. 2022).

Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Poland, 2021, <https://uhri.ohchr.org/Document/File/e654026e-646a-4328-a22b-49581034adae/E6F00CAC-BC70-4244-B2A5-7D1E865FC663>, (access 18. 05. 2022).

Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Switzerland, 2021, <https://uhri.ohchr.org/Document/File/244da77d-7589-46e4-8e26-2e6941693433/FAD40D8E-5850-4459-8723-B97C95D38FC1>, (access 18. 05. 2022).

Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Czechia, 2021, <https://uhri.ohchr.org/Document/File/2887a7b1-f0ea-41f5-b239-b2d95d8045ea/7E9C8FD1-EFF8-4174-8A91-3F114ACEA02F>, (access 18. 05. 2022).

A short history of the Web, CERN Accelerating Science, <https://home.cern/science/computing/birth-web/short-history-web>, (access 18. 05. 2022).

Council of Europe, Human Rights Education for Legal Professional, <https://help.elearning.ext.coe.int/>, (access 18. 05. 2022).

Центар за права детета, Поводом усвајања Општег коментара бр. 25 Комитета за права детета УН о правима детета у вези са дигиталним окружењем, 2021, <https://cpd.org.rs/povodom-usvajanja-opsteg-komentara-br-25-komiteta-za-prava-deteta-un-o-pravima-deteta-u-vezi-sa-digitalnim-okruzenjem/>, (access 18. 05. 2022).

Уредба о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-ко-

муникационих технологија, „Службени гласник РС”, број 13 од 14. фебруара 2020, https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fsvetzapravadeteta.gov.rs%2Fdoc%2Fdokumenta%2FUredba-o-bezbednosti-i-za%25C5%25A1titi-dece-pri-kori%25C5%25A1%25C4%2587enju-informaciono-komunikacionih-tehnologija_13_2020-29.docx&wdOrigin=BROWSELINK, (access 18. 05. 2022).

Резиме

Сва права која су им гарантована КПД и другим правним документима деца уживају у дигиталном простору на једнак начин као и у реалном окружењу. Дигитално окружење данас представља најзначајнији извор информација за децу, средство комуникације и повезивања са децом и одраслима. На интернету деца формирају своју дигиталну репутацију, а од могућности да приступе интернету често зависи њихов успех у школи, њихово самопоуздање, формирање сопственог идентитета и социјализација. Зато деца, поред тога што у дигиталном окружењу уживају права која су им гарантована у реалном свету, истовремено имају и једно посебно и ново право – право на приступ дигиталном окружењу под једнаким условима. Одговорност држава је да им остваривање овог права омогуће. Такође, активности деце у дигиталном окружењу скопчане су са специфичним ризицима, од којих један може бити тзв. „шарентинг” (енг. *sharenting*).

Ljubica Mihajlović,
PhD Student,
Faculty of Law, University of Niš

CHILDREN'S RIGHTS IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

Summary

In the digital environment, children are equally entitled to enjoy all the rights which are guaranteed to children in the real-world environment by the UN Convention on the Rights of the Child (CRC) and other legal documents. Nowadays, digital environment is the most important source of information for children, a means of communication and connection with other children and adults. Children create their digital identity on the Internet; their success in school, their self-confidence, formation of their own identity and socialization often depend on their ability to access the Internet. Thus, in addition to being entitled to enjoy children's rights guaranteed by national and international legal instruments both in the digital and in the real world, children have a new right - the right to access the digital environment under equal conditions. It is the responsibility of states to enable children to exercise this right. Yet, children's activities in the digital environment are frequently associated with specific risks, one of which is the so-called "sharenting". The author focuses on the protection of children's rights in the digital environment. as one the most significant issues in the contemporary discourse on children's rights.

Keywords: *rights of the child, digital environment, opportunities, risk, sharenting.*